

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Legal Analysis of Digital Currencies from Local to Global Area by Studying Iran's Legal System and Jurisprudence

Mojtaba Ansarian^{1*}

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.
(Corresponding Author)

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 87-99

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-3721-9378

TELL: +989124796670

Email: M_Ansarian@pnu.ac.ir

Article history:

Received: 19 Oct 2022

Revised: 14 Feb 2023

Accepted: 22 Feb 2023

Published online: 21 Mar 2023

Keywords:

Digital Currency,
Crypto Currency,
Electronic Business.

ABSTRACT

Virtual space and its functions in human life have expanded more and the effect of its progress can be seen in all aspects of human life. Crypt currencies and digital currencies are one of those platforms. Digital currencies are not only a tool within the scope of the creating company, but the produced crypto currency is exchanged as money all over the world according to the importance and fame of the creating company. For this reason, economic and financial policymakers and statesmen should take steps to create the future by predicting developments and organizing crypto currencies and creating real and effective regulations. Since in Iran jurisprudence is the guide for all civil, criminal and administrative laws of the country. In this context, the main plan and solution in relation to digital currencies is to pass laws and regulations that respond to the growing and complex developments of this scientific world. Laws based on which it is possible to identify users and traders in order to create legal requirements. In order for the laws, especially in the field of digital currencies, to have the property of order and realization of justice, and on the other hand, not to hinder business and scientific dynamics in the society, technical and scientific experts, businessmen and activists in this field should be used in its regulation.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2023 The Authors.

How to Cite This Article: Ansarian, M (2023). "Legal Analysis of Digital Currencies from Local to Global Area by Studying Iran's Legal System and Jurisprudence". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 3(1): 87-99.

انجمن علمی فقه‌بزرای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌بزرای تطبیقی

دوره سوم، شماره اول، بهار ۱۴۰۲

واکاوی حقوقی ارزش‌های دیجیتال از گستره محلی تا جهانی با مطالعه نظام حقوقی ایران و فقه امامیه

مجتبی انصاریان*

۱. استادیار، گروه حقوق دانشکده حقوق و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

چکیده

فضای مجازی و کارکردهای آن در زندگی بشر بیش‌ازپیش گسترش یافته و اثر پیشرفت آن در تمام جنبه‌های زندگی انسان‌ها قابل مشاهده است. رمزارزها و ارزش‌های دیجیتال یکی از آن بسترها است. ارزش‌های دیجیتال، تنها ابزاری در محدوده و گستره شرکت ایجاد کننده نیستند بلکه رمزارز تولیدی بنابر اهمیت و معروفیت شرکت ایجاد کننده در سراسر جهان به‌عنوان پول مورد تبادل قرار می‌گیرد. به همین جهت باید سیاستگذاران اقتصادی و مالی و دولت‌مردان با پیش‌بینی تحولات و ساماندهی رمزارزها و ایجاد مقررات واقعی و مؤثر، خود به آینده‌سازی مبادرت ورزند. از آنجایی که در ایران قواعد فقهی، راهنمای تمامی قوانین مدنی، جزایی و اداری کشور است در این زمینه اصلی‌ترین برنامه و راهکار در ارتباط با ارزش‌های دیجیتال تصویب قوانین و آیین‌نامه‌هایی است که جواب‌گوی تحولات روبه‌رشد و پیچیده این دنیای علمی را داشته باشد. قوانینی که باتکیه بر آن امکان شناسایی کاربران و معامله‌کنندگان به‌جهت ایجاد الزام‌های حقوقی وجود داشته باشد. برای آن که قوانین به‌ویژه در بخش ارزش‌های دیجیتال هم از خاصیت نظم بخشی و تحقق عدالت برخوردار باشد و از طرفی مانع کسب و کار و پویایی علمی در جامعه نگردد باید در تنظیم آن از متخصصان فنی و علمی، بازرگانان و فعالان در این زمینه استفاده شود.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۸۷-۹۹

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد آرکاید: ۹۳۷۸-۳۷۲۱-۲-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۱۲۴۷۹۶۶۷۰

ایمیل: M_Ansarian@pnu.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۷

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵

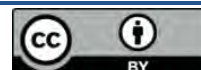
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

ارز دیجیتال، رمز ارز، تجارت الکترونیک.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

باید مدیون بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸ دانست که نقش دولت‌ها و بانک‌های مرکزی در این بحران سبب شد که اندیشه شکل‌گیری یک نظام مالی غیرمتمرکز که هیچ تصمیم‌گیرنده جهانی و محلی نداشته باشد، به مرحله اجرا رسد. اما تولد اندیشه آن را باید در میانه دهه ۱۹۹۰ میلادی دانست که در نظریات و اندیشه‌های صاحب‌نظران کریپتوآنارشیسم نمود یافته است؛ از جمله آنکه ظهور رمزارزها قبل از شکل‌گیری بیت‌کوین، در بیانیه و چشم‌انداز سایفرپانک^۲، پیش‌بینی شده بود (Houben, 2017: 296).

رمزارزها پول دیجیتال بدون پشتوانه غیر متمرکز هستند که با بهره‌گیری از فن‌آوری رمزنگاری^۳ و نظریه‌نظیر مورد استفاده قرار می‌گیرد (سبحانی و قائمی‌نیا، ۱۳۹۷: ۲۴۶). ارزش الکترونیکی ارزش ذخیره شده به صورت الکترونیکی در دستگاهی مانند کارت تراشه یا هارد دیسک در رایانه شخصی است (CPMI, 2016: 22). در تعریف دیگر، ارزش الکترونیکی ارزش پولی ذخیره شده به صورت مغناطیسی است که برای پرداخت وجه در هنگام دریافت کالا یا خدمت توسط صادرکننده، صادر شده و توسط شخص حقیقی یا حقوقی دیگری غیر از صادرکننده آن مورد پذیرش قرار گرفته باشد (Girasa, 2018: 8). اگرچه دولت‌ها نسبت به پذیرش این نوع از پول مقاومت نشان داده‌اند و برخوردهای متناقضی در این زمینه وجود دارد، اما مخترعان این پول‌ها و فعالان مالی، با تلاش برای رفع چالش‌ها و ایجاد نوآوری‌های مالی در این عرصه، سعی در گسترش این پدیده دارند (سلیمانی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۷). ارزش ارزهای دیجیتال کاملاً براساس عرضه و تقاضای کاربران تعیین می‌شود و هیچ ارتباطی به روابط بین کشورها ندارد. این نوع ارزها هیچ

پول وسیله‌ای برای مبادله، ابزاری جهت محاسبه و تعیین ارزش مادی و اقتصادی کالاها و ابزاری به منظور پرداخت است. پول به لحاظ ملموس بودن یا نبودن، قابل تقسیم به پول فلزی، کاغذی و پول الکترونیکی بوده و از منظر جنس و پشتوانه آن، پول به سه نوع پول کالایی، پول تحریری یا فیات و پول اعتباری تقسیم می‌شود. (شوشی‌نسب، ۱۳۹۴: ۶۶-۶۷) منقول بودن پول هرچند در گذشته یک ویژگی اساسی برای پول به عنوان وسیله مبادله ارزش محسوب می‌شد، اما امروزه با ابزارهایی چون چک، کارت اعتباری و دیگر انواع و اشکال تسویه حساب که پول را نمایندگی می‌کند، برخی اشخاص مانند پروکتر^۱ معتقدند یک مال فیزیکی قابل حمل و نقل نباید ویژگی لازم در تعریف پول باشد (Proctor, 2007: 31). با رواج ابزارهای پرداخت جدید نظیر پول الکترونیک که کاغذ را از فرآیند نقل و انتقال سرمایه حذف کرده‌اند، ویژگی‌های بنیادین پول تغییر نکرده است و بنابراین ماهیت حقوقی پول الکترونیک از پول کاغذی متفاوت نیست و ایجاد آن تنها ایجاد تغییری ظاهری در شکل پول است (شوشی‌نسب، ۱۳۹۴: ۷۱).

ورود فن‌آوری‌های جدید در دنیای تجارت الکترونیک هر روز دستخوش تغییر و به روز رسانی است. بی‌شک ارزش دیجیتال از جدیدترین دستاوردها در فن‌آوری برای بشر امروزی است که نقش گسترده و تأثیرگذاری بر اقتصاد در جامعه و حتی بخش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌گذارد (نادری و مطلبی، ۱۴۰۰: ۱۷). ورود رمزارزها به فضای تجارت، چالش‌های مختلفی را در جنبه‌های مختلف زندگی انسان از جمله حقوقی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی ایجاد کرده است. در نتیجه نیاز است با توجه جدی به این بخش درصد آسیب شناسی و مطالعه دقیق آن برآییم.

۱- ویژگی و خصوصیت رمزارزها و ارز دیجیتال (رقمی)

در زمینه رمزارزها، اختلافات شدیدی در طبقه‌بندی آن‌ها و تعریف برای هر یک از آن‌ها وجود دارد. شکل‌گیری رمزارز را

^۲ - Cypherpunk

«سایفرپانک» یک جنبش اجتماعی است که با استفاده گسترده از رمزنگاری و دفاع از حریم خصوصی، از تغییرات اجتماعی و سیاسی حمایت می‌کند. این جنبش که در ابتدا توسط فهرست‌های ایمیلی در گروه‌های غیر رسمی و با هدف دستیابی به امنیت و حریم خصوصی از طریق استفاده پیشگیرانه از رمزنگاری آغاز شد، در اواخر ۱۹۸۰ به یک جنبش فعال تبدیل شد.

^۳ - Cryptography

^۱ - Charles Proctor

خلاف اموال مادی، ویژگی‌های پول از ذات آن برنمی‌خیزد بلکه ناشی از اراده قانونگذار است (سلطانی، ۱۳۹۸: ۲۶) برای همین رمزارزها و پول دیجیتالی زمانی معتبر است که دولت آن را به رسمیت بشناسد و سازوکارهای رواج و تبادل آن را مشخص کند و البته چه‌بهرتر که دولت‌ها برای رفاه شهروندان و پیشرفت بیشتر با آن به‌صورت علمی و خردمندانه برخورد نمایند.

هر آن چیز که در تعارض حقوق عامه و تنها در اختیار و به نفع عده‌ای کم باشد به این معنی که از مزیت‌ها و منافع عمومی تنها برای نفع و استفاده گروه کوچکی استفاده شود، ممنوع است. در رویه قضایی نیز شاهد هستیم در موارد زیادی استفاده از دستگاه‌های استخراج انواع رمز ارز (ماینرها) ممنوع شده است. یکی از اقدام‌ها و تصمیماتی که دادستان‌ها در راستای احیای حقوق عامه اتخاذ می‌کنند، مربوط به جلوگیری از فعالیت ماینرها جهت استخراج انواع رمزارز هست. دلیل این اقدامات را باید در قطعی مکرر برق جستجو کرد که به دلیل مصرف برق یاد توسط ماینرها، برق شهری از جمله منازل، ادارات، بیمارستان‌ها و غیره دچار قطعی برق ممتد و طولانی مدت می‌شوند. از آنجاکه برق یک کالای عمومی برای ارایه خدمات به شهروندان است، دادستان‌ها جهت جلوگیری از سوءاستفاده از این کالای عمومی به مقابله با استخراج‌کنندگان رمز ارز می‌پردازند تا برق به‌نحو مطلوبی در اختیار مردم قرار بگیرد (درخشان، ۱۴۰۰: ۲۶).

۲- ارزش‌های دیجیتال در حقوق بانکی

توجه به این نکته بسیار ضروری است که عدم اجماع در مورد اصطلاحات، تعاریف، و طبقه‌بندی می‌تواند مانعی اساسی برای ایجاد یک چارچوب نظارتی قوی باشد و ممکن است مانع از هماهنگی بیشتر نظارتی در بازارهای مالی و اقدام‌های نظارتی قانونی شود. با توجه به ماهیت ذاتی معاملات رمزنگاری، تفسیر واضح از اصطلاحات در بین نهادهای نظارتی ممکن است نظارت را تسهیل کند. درکل باید میان متخصصان فنی و مهندسی و علوم مالی و حقوق‌دانان، واژه‌ها به درستی تعریف و تبیین شود. همه بحث‌های مربوط به ارزش‌های دیجیتال، پول الکترونیکی در دایره بزرگ حقوق فن-

پشتوانه دولتی ندارند و کاملاً مستقل از سیاست دولت‌ها تعیین می‌شوند. البته دولت‌ها تنها به‌عنوان یک بازیگر با توجه به پشتوانه مالی و پولی قوی در کاهش و افزایش بازار رمزارزها و جهت دادن به آن مؤثر هستند.

رمزارزها زیرمجموعه‌ای از پول‌های دیجیتال‌اند. رمزارز با استفاده از پروتکل‌های رمزگذاری و یا سامانه‌های کدگذاری بسیار پیچیده‌ای که انتقال اطلاعات حساس را رمزگذاری می‌کند، واحد مبادله خود را ایمن می‌سازد. رمزارز نیز با تمرکززدایی معنی می‌یابد (شاهچرا، همکاران، ۱۴۰۰: ۱). عرضه و ارزش پول‌های مجازی نه براساس تصمیم‌گیری‌های آگاهانه بانک‌های مرکزی و سایر مقام‌های نظارتی، بلکه با فعالیت‌های کاربران و پروتکل‌های بسیار پیچیده‌ای که در کدهای نظارتی آنها ساخته شده است، کنترل می‌شود. در مجموعه رمزارزها کاربران به‌طور مستقیم بدون اشخاص دیگر مانند بانک‌ها، فیس‌بوک و پی‌پال تعامل دارند. این ویژگی رمزارزها برای مجرمان بسیار جذاب است؛ چراکه تراکنش‌های آنان از کنترل‌های نظارتی که نهادهای ثالث به‌طور قانونی موظف به اجرای آن هستند عبور نمی‌کنند (Amsyar, 2020: 63; Reynold & Irwin, 2017:18).

عمده‌ترین تفاوت ارزش‌های دیجیتال و رمز ارزها، استفاده از دانش جدیدی به نام بلاکچین^۱ در کنار رمزنگاری بود. بلاکچین موجبات امنیت بیشتر تراکنش‌های بیت‌کوین نسبت به سامانه‌های پرداخت قدیمی را فراهم آورد و برای نخستین بار یک شبکه مبادلات مالی غیر متمرکز را خلق کرد که در آن به‌جای یک نهاد خاص، خود کاربران شبکه به اعتبارسنجی و تأیید تراکنش‌ها نظارت می‌کنند و برای تأیید هر تراکنش باید بیش از ۵۱ درصد از کاربران به اجماع برسند.

پول در هر شکل خود چه کاغذی، دیجیتالی و به‌صورت رمز اگر اراده مستقیم دولت را به همراه خود داشته باشد در آن صورت اعتبار خواهد داشت. برخی تنها، صدق مفهوم پول بر یک شی را منوط به اراده قانونگذار می‌دانند و بر آن‌اند که بر

^۱ - اصطلاح بلاکچین زنجیره‌ای از معامله‌های تأییدشده است که به روش غیرمتمرکز ذخیره شده‌اند.

نهادهای قانون‌گذاری نسبت به بازبینی قوانین فضای مجازی موجود و تصویب قوانین جدید در این حوزه‌ها مبادرت نمایند (یارندی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۵۸). همچنین لازم است به ایجاد رمز ارز ملی با پشتوانه طلا یا نفت یا گاز که کالاهایی حیاتی و راهبردی و جهانی است ایجاد شود تا امکان مبادله با کشورها و شرکت‌های دیگر در بعد بازرگانی خارجی ایجاد شود.

هدف از توسعه زیرساخت ارز دیجیتال ملی با پایه ریال، امکان‌سنجی و ارزیابی قابلیت‌های این فن‌آوری در تسهیل مبادلات اقتصادی، افزایش شفافیت و توسعه خدمات مالی و پرداخت در نظام بانکی کشور است. بانک‌ها می‌توانند ارز دیجیتال را به پشتوانه پول ملی کشور صادر کرده و در فاز اول در اختیار امور تجاری کشور قرار دهند تا از آن به‌عنوان رکن و ابزار پرداخت برای تبادلات، تسویه بین بانکی و توسعه خدمات خود بهره‌گیرند. به این ترتیب، بانک‌ها قادر خواهند بود با تعریف انواع قراردادهای هوشمند در این بستر، به توسعه و بهبود زیرساخت خدمات مالی و پرداخت خود، از جمله خدمات مبتنی بر کیف پول و پرداخت‌های خرد اقدام کنند. در بین انواع پرداخت‌های معاملات بین‌المللی، پرداخت الکترونیکی ارز دیجیتال ملی با تنظیمات بانکداری الکترونیکی ملی و به‌وسیله ای.دی.آی و با ابزارهای بانکداری نوین صورت می‌گیرد. عبور از تحریم‌ها از محورهای فرصت‌های ایجاد شده توسط ارز دیجیتال ملی است که در حال حاضر خلأ قانونی در حوزه ارز دیجیتال ملی محسوس است (میری لواسانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۹).

آزادی پرداخت وجه، کارمزدهای بسیار اندک، خطر کمتر برای سوداگران، استفاده از آن برای دور زدن تحریم‌ها، اشتغال‌زایی، همگام‌سازی فضای اقتصادی کشور با اقتصاد جهانی، سرعت‌گیری روند تبادلات مالی، نظارت بخش دولتی بر ارزهای دیجیتال و فضای اقتصادی کشور حذف واسطه‌های مالی، از مهم‌ترین مزیت‌های بی‌کارگیری رمز ارزها در ایران است.

انجام معاملات دلاری در جهان، رعایت ضوابط فدرال رزرو و وزارت خزانه‌داری آمریکا را برای معامله‌گران الزامی دانسته و

آوری اطلاعات مطرح می‌شود. حقوق فن‌آوری اطلاعات، مجموعه قوانین حاکم بر تمام ابزارها، تجهیزات و حتی روش‌هایی بوده که به موجب علم و دانش، امکان ذخیره، انتقال، تغییر داده‌ها و اطلاعات را دارا است که نتیجه آن بازرگانی الکترونیکی، جرایم رایانه‌ای و اینترنتی، حفاظت یا افشای اسرار خصوصی، شخصی و دولتی در فضای مجازی است (انصاریان، بزرگی، ۱۳۹۴: ۱۵۳).

هیچ یک از ارکان قانونی تعریف ارز، یعنی پول بودن، رایج بودن و خارجی بودن، بر آنچه امروزه به‌عنوان رمزارز شناخته می‌شود، قابل تطبیق نیست و رابطه مفهومی این دو از نظر حقوقی، رابطه‌ای از جنس تباین است. نتیجه آنکه در شرایط کنونی، اصل صحت و اباحه، حاکم بر نقل و انتقال رمزارزها است و با ممنوعیت قانونی منجر به بطلان معامله یا مجازات مرتکب مواجه نیست. آزادی معاملات رمزارز و صحت آن، با وجود ممنوعیت و بطلان برخی از مصادیق نقل و انتقال معاملات ارز با وجود وحدت کارکرد این دو از بسیاری جهات و چه‌بسا اثرگذاری بیشتر معاملات رمزارز بدون ضابطه در نابسامانی اقتصادی، قابل خدشه است. در شرایط کنونی، اصل صحت و اباحه، حاکم بر نقل و انتقال رمزارزها است و با ممنوعیت قانونی منجر به بطلان معامله یا مجازات مرتکب مواجه نیست. آزادی (عسکری، ۱۴۰۰، ۲۶۳).

در صورتی که ارز دیجیتال از سوی حکومت‌ها به رسمیت شناخته شود، در مرحله نخست جلوی برخی مفاسد اقتصادی همچون قاچاق ابزار استخراج رمز ارزها، استفاده بی‌رویه از برق ارزان قیمت گرفته می‌شود. پس از به رسمیت شناختن مبادلات ارزهای دیجیتالی بستر حفظ و افزایش اقتدار حاکمیت و تبعیت از قوانین حاکمیتی فراهم می‌شود و امکان کسب درآمد برای دولت نیز فراهم می‌شود (نقدی‌پور و رحمتی، ۱۴۰۰: ۱۲۶).

یکی از راهبردها برای اقتصادی کردن و از طرف دیگر حمایت از سازوکارها و اطلاعات تجاری، استفاده از ابزار رمزنگاری است (Beck, 2018: 6) به همین جهت ضرورت دارد قوانین و مقررات جامعی در حوزه واردات و صادرات محصولات حوزه رمز تدوین نشده است و ضرورت دارد

مالی خدمات خود را به‌منظور دستیابی به منابع تجاری، گسترده‌تر، توسعه می‌دهند. این منابع نشان از افزایش سودآوری خدمات، جذب مشتریان جدید، بهبود وفاداری مشتریان فعلی، ایجاد چارچوبی برای محصولات خدماتی جدید در آینده با گشایش بازارهای جدید و افزایش شهرت و وجه بانک دارد (میری و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۶) که توانایی ضمان را برای معامله‌های بین‌المللی تعیین می‌کنند.

۳- تجارت الکترونیکی و ارزش‌های دیجیتال

تجارت الکترونیکی امروزه به‌عنوان یک عنصر مهم در ایجاد ارتباطات ملی و بین‌المللی در درون کشورها است. ساختار تجارت الکترونیکی، مسیرهای سنتی انتقال مالی را تغییر داده است و بیشتر به سمت ارزش‌های الکترونیکی حرکت می‌کند. این ارزش‌ها به‌سرعت در حال گسترش هستند و کشورها سعی می‌کنند که ارزش ملی دیجیتال خود را به‌گونه‌ای مورد بررسی و معرفی قرار دهند. تجارت الکترونیکی به‌مثابه یک سامانه کاربرد از یک سو شامل مجموعه‌ای از روش‌ها و سخت‌افزارها همچون رایانه‌ها و شبکه جهانی اینترنت است و از سوی دیگر شامل مجموعه‌ای از مهارت‌های انسانی و روابط اجتماعی همچون قراردادهای الکترونیکی، پرداخت‌های الکترونیکی، و گمرک الکترونیکی است. از رهگذر تجارت الکترونیکی محصولات ساخته شده، با هدف سود یا مصرف صورت می‌گیرد (امیری، ۱۳۹۰: ۶۶).

سابقه ارزش دیجیتال از رمزارزها بسیار بیشتر است. انتقال پول دیجیتال بدون حضور واسطه یا نفر سوم (ثالث) امکان‌پذیر نیست و البته وجود نفر و شخص سوم، احراز هویت کاربر را امکان‌پذیر می‌کند درحالی که اصولاً مخفی بودن هویت طرفین انتقال رمز ارز جزئی از ماهیت وجودی آن است. پول مجازی هیچ سرویس دهنده مرکزی یا مؤسسه مالی برای کنترل نقل و انتقال ندارد، چون همه‌چیز بر ارتباطات نظیر به نظیر بنا شده است. پول مجازی یک ماهیت غیر متمرکز دارد که بر اساس آن تمامی فرایند انتشار، پردازش و اعتبارسنجی معاملات توسط شبکه کاربران و بدون هیچ واسطه‌ای صورت می‌پذیرد.

هر معامله‌ای خارج از ضوابط مذکور به‌سادگی قابل شناسایی بوده که یا در آغاز راه توسط ابزارهای حقوقی، مجازاتی، سیاسی قطع شده و یا در صورت تکمیل فرآیند تجارت، معامله‌گران با جرایم سخت و سنگین متولیان امر دلار مواجه خواهند شد که رمز ارزها می‌تواند این موضوع را کاهش و به نفع ایران شرایط تجارت را باز گرداند. بنابراین به نظر می‌رسد دست‌اندرکاران بازار سرمایه ایران با ایجاد بستر لازم جهت گسترش سرمایه‌گذاری خارجی و پشتیبانی حقوقی از معاملات تجاری با بیت‌کوین، می‌توانند فعالان بین‌المللی بازار سرمایه را که علاقه زیادی به سرمایه‌گذاری در بخش‌های پربازده بازار بورس ایران را دارند، ترغیب کنند.

برقراری یک روش تجارت الکترونیکی کارآمد، مستلزم وجود قوانین متعدد حقوقی است. مسایل حقوقی ناشی از روابط تجاری، به‌وسیله ای.دی.آی^۱ تنظیم می‌شود، یعنی طرف‌هایی که مایل‌اند مبادله اطلاعات تجاری را الکترونیکی کنند، طی قراردادی حقوق و تکالیف خود را معین می‌کنند. به‌عبارت دیگر، موافقت‌نامه تبادل اطلاعات به‌طور معمول مواردی چون موضوع و هدف قرارداد، تعاریف، حوزه فعالیت، ضوابط تبادل، ایمنی، گواهی‌ها و گواهینامه‌ها، نحوه دریافت و ارسال پیام‌ها، تبادلات بانکداری خود... را در بر می‌گیرد (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۷). مهم‌ترین زنجیره این عنصر بانک-ها هستند، که رمزارزها به‌دلیل غیرمتمرکز بودن در اختیار بانک‌ها نیست و لذا به‌طور کامل زنجیره ایجاد ضمان در معاملات بین‌المللی را دچار مشکل می‌کند.

در رویکرد دیگر می‌توان گفت حضور بانک به‌عنوان ضمان مالی، عنصر اصلی است. از جمله دلایل این ضرورت عبارتند از بررسی بودجه‌های شخصی از طریق اینترنت و پرداخت صورت حساب‌های خرید الکترونیکی، پرداخت سریع‌تر صورت حساب‌ها، سود بردن در تعاملات مالی، پرداخت سریع‌تر صورت حساب‌ها با هزینه‌ای ارزان‌تر، داشتن دانش کافی، دسترسی به خدمات مالی از طریق اینترنت، حجم کار کمتر در زمینه پرداخت‌ها و مانند آن. از این‌رو، بانک‌ها و مؤسسات

^۱ . EDI

این موضوع در خصوص رمز ارزها به‌عنوان ارز دیجیتال صدق می‌کند.

استنادپذیری کیف پول الکترونیکی رمزنگاری شده را می‌توان در ماده ۱ آیین‌نامه نظام الکترونیکی دید. همچنین در این زمینه به بند «پ» ماده ۱۷ از بخش یکم مقررات ناظر بر ارایه دهندگان خدمات پرداخت مصوب ۱۳۹۰ اداره نظام‌های پرداخت بانک مرکزی اشاره می‌کنیم که در تعریف پول الکترونیکی، ارزش ذخیره شده بر روی ابزار الکترونیکی در قبال پرداخت وجه برای انجام پرداخت در اختیار اشخاص را مورد نظر قرار داده و کیف پول الکترونیکی را مورد پذیرش قرار داده است. البته شاید نتوان به بند «پ» ماده ۱۷ ارایه خدمات پرداخت مصوب ۱۳۹۰ استناد کرد، چراکه این اعتبار فارق از نوع پول صورت می‌گیرد و ارتباطی به این ندارد که پول ذاتاً ذی‌ارزش است یا نه و این موضوع در خصوص کیف پول الکترونیک نیز صادق است.

در ایران تا دی ۱۳۹۶ در زمینه رمز ارزها وضعیت خاکستری بود که تحت آن نه محدودیتی حاکم بود و نه مقرراتی وجود داشت، اما با اعمال محدودیت‌ها توسط شورای عالی مبارزه با پول‌شویی در زمینه معامله رمز ارزها، استخراج و معامله رمز ارزها با محدودیت مواجه شد. از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۴ هماهنگی و تبیین سیاست‌های کلی رمز ارزها در ایران بر عهده مرکز ملی فضای مجازی بود. در ایران ارزهای دیجیتال خلأهای حقوقی زیادی برای قانونی‌سازی دارد. مسایلی چون فرار مالیاتی و پول‌شویی، نیازمند اتخاذ سیاست واحد و مشخص و نظام پرداخت الکترونیکی در قبال این رمز ارزها و ارزهای دیجیتال است (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰۹).

دولت خطاب به وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت نیرو، وزارت ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات، وزارت نفت، وزارت اطلاعات، وزارت امور اقتصاد و دارایی، و بانک مرکزی و براساس اصل ۱۳۸ قانون اساسی بیان می‌کند که استفاده از رمز ارزها با پذیرش مسئولیت خطرپذیری و خطر از سوی متعاملین صورت گرفته و مشمول حمایت و ضمانت دولت و نظام بانکی نیست و استفاده از آن در مبادلات داخل کشور ممنوع است. از سوی دیگر، استخراج رمز ارزها نیز تنها با

ارزهای دیجیتال یکی از انواع ارزهای مجازی هستند که به‌صورت غیر متمرکز اداره می‌شوند و می‌توانند قابلیت مبادله انجام تراکنش، خرید آنلاین و غیره را داشته باشند و در مقابل نظام‌های بانکداری متمرکز قرار می‌گیرند. مبادله‌ی ارزهای رمزنگاری شده به قوانین کشورها و بین کشورها وابسته است که می‌تواند میزان به رسمیت شناختن آن را تعیین کند اما به هر حال، آمارهای جهانی نشان از پیشرفت ارزهای دیجیتال به‌عنوان وسیله مبادله طی زمانی کمتر از یک دهه دارد.

ماهیت کیف پول الکترونیک رمز ارزها، باقی ماندن در فضای رقابتی، کاهش هزینه، امکان فعالیت‌های پرداختی گسترده‌تر، صرفه‌جویی در زمان و هزینه، امکان پرداخت آسان‌تر و در عین حال سرعت بالاتر ارایه خدمات است. مهم‌ترین هدفی که سبب پیدایش فراسرزمینی بودن رمز ارزها است، انجام سریع پرداخت‌های روزانه و حذف مشکلات در دسترس نبودن پول خرد است (بربروشان و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۳۲).

در نظام مالی سنتی، بانک‌ها کنترل همه تراکنش‌ها را با تغییر دفتر کل در اختیار دارند، اما در نظام رمز ارزها به‌خصوص بیت‌کوین اختیار دفتر کل در دست بانک مرکزی نیست، بلکه تراکنش‌ها در یک دفتر کل عمومی به نام زنجیره بلاک به اشتراک گذاشته شده است. به همین دلیل برخی منابع از بیت‌کوین با عبارت ارز رمز پایه و کیف پول الکترونیک یاد می‌کنند، زیرا برای ارزشیابی تراکنش‌ها و نظارت بر تولید رمز ارز جدید از اصول رمزنگاری (ارتباطاتی که از دید طرف-های سوم شخص به دور است) استفاده شده است و رمز ارز تولید شده در کیف پول الکترونیک پس انداز می‌شود.

۴- ارزهای دیجیتال در حقوق ایران

در ابتدا ضروری است بیان شود که اگرچه آیین‌نامه گسترش بهره‌برداری از خدمات پول الکترونیکی مصوب ۱۰/۱۳۸۳/۰۵ هیأت وزیران، از پول الکترونیکی تعریف ارایه نمی‌دهد، با این حال، بند «م» ماده ۱ آیین‌نامه نظام بانکداری الکترونیکی، مصوب ۱۳۸۶/۱۲/۲۲ این هیأت، کیف پول الکترونیکی را چنین تعریف کرده است: «وجه ذخیره شده بر تراشه الکترونیکی که همانند اسکناس و مسکوک به خودی خود دارای ارزش بوده و قابلیت انجام تراکنش برون خطی را دارد».

ضمان وثیقه‌ای تصریح شده باشد که این ماده می‌تواند به‌عنوان معیاری برای انتخاب رمزارزها جهت ضمانت در معاملات تجاری مورد استفاده قرارگیرد. ماده ۴۰۲ قانون تجارت می‌تواند یک اصل قراردادی برای معاملات ضمانت رمزارزهای مشخص شده توسط ایران باشد، اما تابه‌حال در هیچ مطالعه‌ای به آن استناد نشده است و استدلال‌ات نظری برای ارتباط این دو رویکرد به یکدیگر موجود نیست.

یکی از رویکردهای ضمانت در معامله‌های بین‌المللی در شرایطی که ایران با آن مواجه است این است که بتوان یک عامل فیزیکی برای آن در نظر گرفت. مثلاً بسیاری از ضمانت‌های اجرایی با مقیاس طلا قابل سنجش و در نهایت قابل تبدیل به طلا است. این موضوع رمز ارزها را دچار مشکل می‌کند عامل فیزیکی در نظام رمز ارزها با عنوان پول وجود ندارد و تنها یک کد دلیل بر وجود پول بوده و برای انجام نقل و انتقال و معامله نیاز به حضور بانک، به‌عنوان عامل واسط نیست.

۵- مقررات بین‌المللی درخصوص ارزشهای دیجیتال

رمزارزها و ارزشهای دیجیتال در حوزه تجارت الکترونیک مطرح می‌شود. به همین جهت اشاره می‌گردد که قانون نمونه‌ای درخصوص تجارت الکترونیک توسط آنسیترا در سال ۱۹۹۶ ارایه گردید که تاکنون بسیاری از کشورها به‌منظور تنظیم روابط اشخاص در فضای تجارت الکترونیک از این قانون بهره برده‌اند. در مورد جرم پول‌شویی با استفاده از پول‌های مجازی نیز می‌توان به اسناد و ضوابط فراوان تصویب شده از جمله عهدنامه سازمان ملل در زمینه جرایم سازمان یافته بین‌المللی سال ۲۰۰۳ و نیز عهدنامه این سازمان علیه فساد در ۲۰۰۵ استناد کرد.

قانون‌گذاران در بازارهای مالی و پولی، در توافق در مورد دارایی‌های رمزپایه، دچار مشکلات عدیده‌ای هستند. مقررات‌گذار در سطح بانک مرکزی باید به مسأله تفاوت رمزارز با دارایی‌های رمزنگاری شده توجه کند. در این حوزه، ماهیت و طبقه‌بندی بسته به کارکردهای هر یک اهمیت دارد. چالش‌های ساختاری و ابهامات حقوقی، جنبه‌های مثبت و منفی، و رویکردهای مختلف حوزه کسب‌وکار با ارزشهای

مجوز وزارت صنعت و معدن ممکن است و تحت این ابلاغیه برخی از اقدامات لازم را به وزارت نیرو و ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات یادآور می‌شود.

در این راستا باید اشاره کنیم که طبق بند «پ» ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، پول رایج کشورهای خارجی، اعم از اسکناس، مسکوکات، حوالجات ارزی و سایر اسناد، مکتوب یا الکترونیکی است که در مبادلات مالی کاربرد دارد.

در جلسه سی‌ام شورای عالی مبارزه با پولشویی در تاریخ ۹ دی ۱۳۹۶ به‌کارگیری بیت‌کوین و سایر رمزارزها در تمام مراکز پولی و مالی کشور ممنوع اعلام شد. حوزه نظارت بانک مرکزی نیز با توجیه پیشگیری از وقوع جرایم از طریق رمزارزها، موضوع ممنوعیت به‌کارگیری رمزارزها را به بانک‌ها ابلاغ کرد. الزامات و ضوابطی درخصوص رمز ارز توسط بانک مرکزی در بهمن ۱۳۹۷ که بیانگر ممنوعیت آن و لزوم دقت مردم در این خصوص و دارایی آنان صادر شده است. درخصوص استخراج آن الزاماتی صادر شده است که به آیین-نامه اجرایی استخراج فرآورده‌های پردازشی رمزنگاری شده در سال ۹۸ از سوی معاون اول رییس‌جمهور اشاره می‌شود که استخراج رمزارزها به شرط داشتن مجوز از وزارت صمت، قانونی شد.

رمزارزها به‌عنوان ارز دیجیتال این توانایی را دارند که به‌عنوان ضمانت اعتباری در معاملات ایران با سایر کشورها مورد استفاده قرار گیرد. این موضوع زمانی می‌تواند استنادپذیری داشته باشد که بتوان آن را به‌عنوان یک ارز دیجیتال هم در ایران و هم در کشور مقصد پذیرفت، این کار نیاز به ایجاد پروتکل‌های دو جانبه مالی اقتصادی درخصوص انتقال رمز ارزها از طریق کیف پول الکترونیکی ایران و آن کشور دارد. اگرچه در حال حاضر نظام معاملاتی ایران کاملاً وابسته به دلار بوده و به‌هیچ‌وجه ارز دیجیتال را به‌عنوان یک رویکرد برای تعیین ضمانت در معاملات مالی مورد پذیرش قرار نداده است، اما چالش اصلی این است که چطور این مسأله را با قانون تجارت مرتبط کنیم. با توجه به ماده ۴۰۲ قانون تجارت، در صورت توافق طرفین به ضمانت از نوع ضم ذمه به ذمه، اصل بر ضمانت تضامنی است مگر اینکه به

گویای حقی از صادر کننده پول بوده و درون ابزار الکترونیکی انباشت شده و با دریافت سپرده‌هایی که مقدار آنها کمتر از میزان پول الکترونیکی صادر شده نیست، صادر گردیده و به‌عنوان ابزار پرداخت در راستای ایفای تعهدات کسانی جدای از صادر کننده پذیرفته می‌گردد (Swinton, 2015: 116).

رهنمود پول الکترونیکی مصوب سال ۲۰۰۹ نیز تا اندازه بسیاری از تعریف رهنمود پیشین بهره برده است. در آخرین تحول که به سال ۲۰۲۲ برمی‌گردد. اتحادیه اروپا درحالی که نگرانی‌ها از تبدیل شدن بازار بی‌قانون ارزهای دیجیتال به گریزگاهی برای فعالیت‌های مجرمانه و همچنین اثرات آن بر ثبات اقتصادی زیاد شده، درصدد تصویب و اجرای قوانین جدیدی برای کنترل رمزارزها برآمده است. اتحادیه اروپا اعلام کرده که هدف از این کار، حفظ ثبات مالی و حمایت از مصرف‌کنندگان است. بنابراین اتحادیه اروپا می‌خواهد نقل و انتقال‌های ارزهای دیجیتال را مشمول قوانین پول‌شویی مشابه نقل و انتقال‌های بانکی سنتی کند. پیش‌بینی می‌شود که مقررات جامع بازار دارایی‌های رمزنگاری شده^۴ MiCA برای ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا همانند سیاست حفظ حریم خصوصی این اتحادیه به استاندارد جهانی تبدیل شود (<https://www.cnbc.com>)

۶- رمز ارز و فقه امامیه

از منظر فقه فردی، رمزارزها یک نوع مال بوده، معاملات آن‌ها ربوی و غرری نیست و بنابراین، در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها از منظر شرعی صحیح باشد، مبادله رمزارزها از منظر شرعی حلال است. اما در صورتی که مبنای معاملاتی رمزارزها مشروعیت نداشته باشد، معامله آنها باطل و حرام است. «قاعده لاضرر و لاضرار» نیز از فقه فردی به فقه حکومتی وارد شده است و بیانگر این است که هیچ کدام از طرفین معامله نباید در هیچ معامله‌ای متضرر شوند که این مسأله در سطح حکومتی و اقتصاد نیز قابل تعمیم است. از آنجایی که قیمت رمزارزها بهتر از هر کالای دیگری در سطح جهان، از طریق میزان عرضه و تقاضا تعیین و کنترل

دیجیتال ازجمله موضوعات بحث‌برانگیز در این زمینه است. دارایی رمزنگاری شده بازنمایی دیجیتالی از دارایی‌ها است که با توکنایز کردن دارایی و فعال شدن دارایی‌های منجمد، فضایی جهت سرمایه‌گذاری‌های خرد در کشور ایجاد می‌کند.

در دستورالعمل سپرده‌گذاری اروپا^۱ آمده است که طبق دستورالعمل 2009/110/EC پارلمان اروپا با پول الکترونیکی و وجوهی که در قبال پول الکترونیک دریافت می‌شود، نباید مانند سپرده رفتار شود (Swinton, 2015: 116) و براساس دستورالعمل‌های نهادهای اتحادیه اروپا درخصوص پول الکترونیکی، از جمله دستورالعمل‌های 2007/64/EC و 2005/60/EC و 2006/48/EC و دیگر اسناد، پول الکترونیکی در اتحادیه اروپا به رسمیت شناخته شده و دارای چارچوب است.

نهاد نظارت بانکی اروپا در نظریه خود روشن می‌کند که رویکرد بلندمدت متناسب برای خطرات ناشی از بیت‌کوین و سایر رمزارزهای دیجیتال، تدوین مقررات جامع جدید است. در واقع در این نظریه، درخصوص قراردادن ارزهای دیجیتال در چارچوب مقررات موجود مانند دستورالعمل پول الکترونیکی اتحادیه اروپا^۲ و دستورالعمل خدمات پرداخت^۳، رویه‌ای محتاطانه اتخاذ کرد و ایجاد نظام حقوقی برای این پدیده نوظهور را پیشنهاد داد. این نهاد به‌عنوان اقدامات بلندمدت، پیشنهادهایی را ارائه داد که عبارت بود از ایجاد یک مرجع حاکمیتی برای این موضوع، تدوین الزام‌هایی برای شناسایی و بررسی مشتری، تعیین معیارهایی برای صلاحیت و احتمال خطر، نظارت هماهنگ جهانی و ارسال گزارش تراکنش‌های مشکوک به مرجع مشخص از جمله این پیشنهادها است (Magno, 2014:41).

ماده یک رهنمود پول الکترونیکی اتحادیه اروپا مصوب سال ۲۰۰۰ می‌آورد: پول الکترونیکی، مقدار پولی‌ای است که

¹ - The EU Deposit Directive

² - EU Electronic Money Directive

³ - Payment Services Directive

⁴ - Markets in Crypto-Assets (MiCA).

که ماینرها به صورت قطعی نمی‌دانند که آیا جایزه بلاک را در برابر منابع مصرفی دریافت می‌کنند یا خیر، بنابراین به صورت یک احتمال است و حالت قمار به خود می‌گیرد. البته باید گفت این درحالی است که فرد معامله خود را در حالت قمار قرار دهد وگرنه اگر از قیمت خرید و فروش خود با خبر باشد حتی اگر زمان آن را در اختیار نرم افزار قرار دهد قمار بر آن اطلاق نمی‌شود.

یکی از عواملی که می‌تواند منجر به ادعای حرام بودن و یا باطل بودن معامله در حوزه رمزارزها شود، این است که این دارایی‌ها با دشمنان مسلمانان و امثال آنها مرتبط است که می‌تواند برای ارایه حکم شرعی علیه ارزهای دیجیتال، تحت عنوان قاعده نفی سبیل استفاده شود. قاعده نفی سبیل به این موضوع اشاره دارد که هیچ‌گونه تسلطی توسط دیگران بر جوامع اسلامی و مسلمانان نباید صورت گیرد که اینجا از طریق رمزارزها مدنظر است. قاعده شرعی «البینه علی المدعی» یکی از محکم‌ترین پاسخ‌ها به این شبهات است. به عبارت دیگر تا زمانی که مدعیان این شبهات، برای اثبات این ادعا دلیل منطقی و روشنی نداشته باشند، نمی‌توانند حکم رد ارزهای دیجیتال را با استناد به این شبهات صادر کنند. همچنین مالکیت در بلاک‌چین به صورت خصوصی می‌باشد، بنابراین یک حکومت خارجی بر کشورهای دیگر نمی‌تواند تسلط داشته باشد به این دلیل که رمزارزها یا استخراج آن در اختیار مردم آن کشور قرار دارد.

طرف‌های درگیر در این محیط شامل ماینرها، توسعه‌دهندگان بلاک‌چین، دارندگان رمزارزها، کیف پول رمزارزها و صرافی رمزارزها می‌باشد که بدون حضور دیگری قادر به فعالیت خود نخواهند بود. برای مثال نمی‌توان فقط با تسلط بر مخزن کد بیت‌کوین، بر شبکه بلاک‌چین بیت‌کوین مسلط شد. همچنین هیچ دلیلی یا ادعایی علیه رمزارزها که در تقابل با مصلحت مسلمانان وجود ندارد. نظر مراجع تقلید در خصوص ارز دیجیتال تحت تأثیر این اصول چهارگانه معاملات است. «باتوجه به مطالعات صورت گرفته، نحوه پیدایش و استخراج ارزهای دیجیتال از نظر شرعی با هیچ مانعی روبه‌رو نبوده و ناشناس بودن مخترع این فن‌آوری، منتج به عدم مشروعیت این ارزها نمی‌شود» (خورسندی و چیتسازیان، ۱۴۰۰: ۲۱).

می‌شود، بنابراین فردی که از قیمت آگاه است، در سطح فردی دچار ضرر نمی‌شود (نوروزی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۶۴). در غیر این صورت، شرط غرر در معامله برقرار می‌شود. همچنین نمی‌توان اثباتی در رابطه با ضرر عمومی ناشی از حضور رمزارزها یافت.

از منظر فقه حکومتی اما وضعیت مبادلاتی رمزارزها متفاوت است. به استناد ادله‌ای مانند قاعده لاضرر، قاعده احترام و قاعده حفظ نظام و عدالت که همگی مانع از اجرای سیاست‌های نادرست پولی و افزایش بی‌رویه حجم پول در نظام اقتصاد اسلامی می‌شوند، مقتضی است تا زمانی که از طرف حاکمیت نظم حقوقی برای کنترل رمزارزها در اقتصاد واقعی کشور ترتیب داده نشده است، از ورود و انجام معامله در زمینه رمزارزها جلوگیری کرد. از منظر فقه حکومتی رمزارزها دارای چالش‌های فراوانی می‌باشد زیرا رمزارزها فاقد پشتوانه‌ی ملی هستند. از طرفی، همین مسأله باعث شده است که در فضای حقوق بین‌الملل نیز، سازمان‌های تجاری و مالی تمایلی به شناسایی صریح رمزارزها به عنوان پول در قالب اسناد لازم‌الاجرا نداشته باشند (نوروزی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۶۴). تسهیل جرایم، افزایش یا کاهش بی‌رویه حجم مبادلات پولی و خروج ارز از مسایل مطرح در فقه حکومتی است که مانع از فاقد اشکال شرعی دانستن معاملات رمزارزها است.

برخی اشکالات طرح شده پیرامون تجارت رمزارزها همچون «پول‌شویی»، «ایجاد حباب ارزی»، «کاهش ارزش پول ملی»، «اکل مال به باطل بودن»، «غرری و ضرری بودن خرید آن»، نمی‌تواند مبنای عدم مشروعیت تجارت رمزارزها باشد. با این وجود، استفاده از رمزارزها با چالش‌هایی همچون مصرف برق دولتی و مشارکت با مجبورین در استخراج ماینینگ روبه‌رو است. حاکم شرع می‌تواند با احراز اثرات منفی توسعه رمزارزها در بازار و مفسد اقتصادی، اخلاقی و امنیتی احتمالی، استخراج و خرید و فروش آن را با صدور حکم حکومتی محدود یا ممنوع کند (خردمند، ۱۳۹۸: ۱۰۹).

در رابطه با حکم فقهی ارزهای دیجیتال، باید اصول چهارگانه معاملات را در نظر گرفت. مسأله قمار در استخراج یکی از ایرادات وارد شده به رمزارزها می‌باشد. از آن جایی

۷- ارزشهای دیجیتال در حقوق جزا

فضای سایبر در پول‌شویی الکترونیکی، همه آنچه در فضای سنتی برای مبادله پول لازم است را تدارک می‌بیند. از مبدأ تا مقصد. مبادله یا شیوه‌های آن، همگی می‌توانند کاملاً با شرایطی متفاوت با فضای سنتی باشند. حتی پول مبادله نیز لازم نیست پول رایج کشور در این زمینه باشد. رمزارزها به ویژه بیت‌کوین خود به‌تنهایی برای پول‌شویی کافی است. در واقع رمز ارزها، حکم مال در فضای سنتی را دارند که اگر پول شو نخواهد از پول برای پول‌شویی استفاده کند و به مال روی بیاورید، در فضای سایبر از رمز ارز استفاده می‌کند. همه اینها دلالت بر یک فضای متفاوت ولی جهانی با ویژگی‌های خاص خود دارد که نمی‌توان از تدابیر پیشگیرانه سنتی که در قالب وضعی خود، مداخله در فرصت یا موقعیت ارتکاب جرم است، سخن گفت، زیرا چنین تدابیر ماهیتاً جنبه هجومی و مداخله‌گرانه دارد، درحالی که تدابیر پیشگیرانه در فضای سایبر چهره‌ای دفاعی دارد. چهره تدافعی رویکرد پیشگیری از پول‌شویی به جهت عدم تناسب محیط جرم با اختیارات متصدی پیشگیری از جرم و یا تدابیر قابل اعمال است. در واقع محدودیت اعمال تدابیر پیشگیرانه در سپهری بسیار گسترده برای انجام پول‌شویی به یک ناکارآمدی می‌انجامد که تنها تدبیر اصلی زدودن چنین وضعیتی، گسترش اعمال تدابیر پیشگیرانه در قالب جهانی‌سازی پیشگیری از جرم است. بر همین اساس، کشورهای همچون ایران که در روند جهانی‌سازی نیستند در امر پیشگیری از پول‌شویی نیز ناموفق‌ترند (عبدلهی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۰۵). وجود مجازات‌های سنگین برای نقل و انتقال ارز به‌صورت غیرمجاز و عدم وجود ضمانت اجرای قانونی برای نقل و انتقال رمزارزها، با وجود وحدت کارکرد این دو به‌عنوان ابزار پرداخت و نیز ریسک روزافزون سوء بهره‌برداری از رمزارزها در اقتصاد کشور، حاکی از عدم تناسب مقررره‌گذاری در این حوزه است که باید مورد توجه قانونگذار ایران قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

ظهور و بروز فن‌آوری‌های نو و نوآوری‌های عصر حاضر را نمی‌توان نادیده گرفت و با برنامه‌ریزی اصولی و درست، با شناسایی ضعف‌ها و کاستی‌ها و مزیت‌های هریک می‌توان

همراه و همسو با پیشرفت‌ها و ابداعات جدید، و رونق کسب و کار و رهاسازی اقتصاد از قیدوبند عوامل بیرونی الزام‌آور (همچون دلار)، رشد و شکوفایی هرچه بیشتر اقتصادی را به‌دست آورد.

رمز ارزها به‌دلیل اینکه به‌عنوان یک شبکه استخراج ارز دیجیتال شناخته می‌شوند، می‌توانند به‌عنوان ابزاری بین-المللی مورد استفاده قرار گیرد. از سوی دیگر رمزارزها به‌راحتی قابلیت جابه‌جایی از هر نقطه جغرافیایی را دارد که اصل فراسرزمینی بودن آن را تقویت می‌کند. رمز ارزها قابلیت استنادپذیری در قانون ایران دارند چرا که به‌عنوان یک کیف پول الکترونیک قابل تفسیر است که در ماده ۱۰ قانون خدمات پرداخت مصوب ۱۳۹۰ به آن استناد شده است. رمزارزها و ارزشهای دیجیتال در نبود پیوند بازار مالی و اقتصادی ایران با شبکه جهانی سوئیفت و نظام دادوستد جهانی می‌تواند برای ایران مثبت واقع شود.

برای استفاده گسترده از رمز ارزها در نظام قانونی ایران و معاملات تجاری داخلی نیاز به وضع قوانین جدید درخصوص وضعیت فیزیکی آن‌ها، امنیت شبکه نوع جابه‌جایی و همچنین نحوه تعیین مالیات بر درآمد و مالیات بر دارایی برای آن هستیم که این موضوع نیاز به پیگیری جدی و همچنین مناسب دارد. به همین جهت پوشش چالش‌های پول مجازی، ایجاد نهاد واسطی برای ساماندهی پول‌های مجازی در جهت تأمین امنیت شبکه و ارتباط آنها با سرور واحد، ایجاد قابلیت تبدیل‌پذیری ارزشهای مجازی، ایجاد نظام نرخ تبدیل ارزشهای مجازی و واقعی و اتخاذ سیاست‌هایی برای ارتباط اقتصاد مجازی و حقیقی ضروری است.

در فقه با درنظر گرفتن اصول و قواعد فقهی، منع صریحی در ارتباط با جواز تلقی رمزارزها به‌عنوان مصداق از مفهوم مال وجود ندارد و معاملات آنها صحیح به نظر می‌رسد.

ملاحظات اخلاقی: در نگارش مقاله حاضر، معیارهای اخلاقی

از جمله استناددهی دقیق و علمی مورد توجه بوده است.

تعارض منافع: در مقاله حاضر تضاد منافی وجود ندارد.

- رنجبر، حسین؛ امیدی، وحید؛ جاویدان، ثریا و محمدی، احمد (۱۴۰۱). «بررسی ماهیت فقهی استخراج رمزارزها». فصلنامه فقه و اصول، ۵۵ (۱): ۶۹-۷۸.

- سبحانی، حسن و قائمی‌نیا، علی اصغر (۱۳۹۷). «تأملی در منشأ ارزش بیت‌کوین از منظر اعتباریات علامه طباطبایی». پژوهشنامه اقتصادی (دانشگاه علامه طباطبایی)، ۴ (۷۰): ۲۴۵-۲۶۳.

- سلطانی، محمد (۱۳۹۸). حقوق بانکی. تهران: نشر میزان.

- سلیمانی پور، محمد مهدی؛ سلطانی‌نژاد، حامد و پورمطهر، مهدی (۱۳۹۶). «بررسی فقهی پول مجازی». تحقیقات مالی اسلامی، ۹ (۱۲): ۱۶۷-۱۹۲.

- شاهچرا، مهشید؛ طاهری، ماندانا و فرجی، مرجان (۱۴۰۰). چهارچوب مقررات گذاری رمزارزها در ایران: بررسی رویکردهای بین‌المللی و آرایه پیشنهاد، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی وابسته به بانک مرکزی ج.ا.ایران.

- شعبانی، امیرحسین؛ محسنی، محمد و ابراهیمی، سعید (۱۳۹۹). «بررسی تطبیقی قانونی سازی بیت کوین». پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۴ (۵): ۲۰۹-۲۳۸.

- شوشی‌نسب، نفیسه (۱۳۹۴). ماهیت حقوقی اوراق بهادار. تهران: نشر میزان.

- عبداللهی قهفرخی، شهیار، پاکزاد، بتول، عالی پور، حسن، الهی منش، محمدرضا (۱۴۰۰). «پیشگیری از پولشویی الکترونیکی: رویکرد دفاعی و رویکرد هجومی». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۹ (۱۸): ۳۸۵-۴۰۶.

- عسکری، سجاد (۱۴۰۰). «نسبت شناسی ارز و رمز ارز در نظام تقنینی ایران». مجله حقوقی دادگستری، ۸۵ (۱۱۳): ۲۶۳-۲۸۳.

- قاسمی، ناصر و بیاتی، مجید (۱۴۰۰). ارزشهای دیجیتال از نگاه سیاست جنایی تضمینی ایران و فقه امامیه. تهران: نشر دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

سهام نویسندگان: مقاله حاضر شخصاً توسط نویسنده و بدون همکار نگاشته شده است.

تشکر و قدردانی: از کارگزاران گرامی نشریه به ویژه مدیر مسؤول، سردبیر و مدیر محترم اجرایی سپاسگزارم.

تأمین اعتبار پژوهش: پژوهش حاضر بدون تأمین اعتبار مالی نگارش شده است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- امیری طهرانی، محمدرضا (۱۳۹۰). «تجارت الکترونیک از دیدگاه فلسفه تکنولوژی». فلسفه علم، ۱۲ (۲): ۶۵-۹۶.

- انصاریان، مجتبی و بزرگی، جواد (۱۳۹۴). جاسوسی در حقوق کیفری سنتی و حقوق فن‌آوری اطلاعات. تهران: نشر دیده‌بان.

- بربروشان، محسن؛ برادران کاظم زاده، رضا و خلیلی نصر، آرش (۱۳۹۴). «شناسایی و تعیین عوامل مؤثر بر پذیرش و کاربرد کیف پول الکترونیک». پژوهش‌های پولی-بانکی، ۹ (۲۵): ۴۴۲-۴۵۴.

- خردمند، محسن (۱۳۹۸). «بررسی فقهی استخراج و مبادله رمزارزها با تمرکز بر شبکه بیت کوین». مجله معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۲ (۲۰): ۱۰۹-۱۲۴.

- خورسندی، زهرا و چیتسازیان، مرتضی (۱۴۰۰). «واکوی ارزشهای دیجیتال از منظر فقه و حقوق». فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای فقه، ۱ (۲): ۱-۲۲.

- درخشان، داور (۱۴۰۰). «ممنوعیت استخراج رمز ارزها بر مبنای احیای حقوق عامه». فصلنامه رای، ۱۰ (۳۶): ۴۶-۶۹.

- رمضان یارندی، محسن، بهنامینا، علی اصغر، عارف، محمدرضا، خراشادیزاده، محمدرضا (۱۳۹۹). «نقش و تأثیر اقتصاد دیجیتال در الگوی راهبردی پیشرفت دانش و فن‌آوری رمز در جمهوری اسلامی ایران». فصلنامه علمی امنیت ملی، ۱۰ (۳۵): ۳۲۷-۳۵۸.

- CPMI (The Committee on Payments and Market Infrastructures) (2016). "A glossary of terms used in payments and settlement systems". available at: https://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf.

- Girasa, R (2018). *Regulation of Cryptocurrencies and Blockchain Technologies, National and International Perspectives*. US: Lubin School of Business, Pace University.

- Houben, R & Snyers, A (2018) *Cryptocurrencies and Blockchain*. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies.

- Magno, F (2014). *Keeping Bitcoin Clean: Anti-Money Laundering Tools for the EU*. Master's Thesis, Tilburg: Tilburg Law School.

- Proctor, Ch (2007). *Mann on the Legal Aspect of Money*. 7th ed., London: Oxford University Press.

- Swinton, C (2015). *A critical analysis of the risks associated with crypto-currencies*. Dundee: University of Dundee.

ج. پایگاه اینترنتی

- <https://www.cnb.com/2022/06/30/eu-agrees-to-deal-on-landmark-mica-cryptocurrency-regulation.html>. (Last revised: 2020-06-06).

- میری لواسانی، سمیه السادات؛ حیدری، بهاره؛ رزمجو، علی اکبر و رزمجو، محدثه (۱۳۹۸). «بررسی جایگاه قانون ارز دیجیتال ملی». *دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی*، ۶، (۱۳): ۷۲ - ۸۱.

- نادری، شیما و مطلبی، مجید (۱۴۰۰). «بررسی راهکارهای حقوقی استخراج و معامله ارزهای دیجیتال و رمزیاب (مجازی): خلأهای حقوقی و راهکارهای پیشنهادی». *فصلنامه تمدن حقوقی*، ۴ (۹): ۷-۱۸.

- نقدی پور، سبحان و رحمتی، حسینعلی (۱۴۰۰). «چالش‌های اخلاقی رواج ارزهای رمزیاب». *فصلنامه اخلاق پژوهی*، ۴ (۴): ۱۱۸-۱۳۸.

- نوروزی، مینا؛ احمدی، اکبر و اسدی، حسن (۱۴۰۰). «رمزارها در پرتو فقه و حقوق بین‌الملل». *مجله حقوق پزشکی (ویژه‌نامه نوآوری حقوقی)*، ۹ (۴): ۸۶۴-۸۷۷.

- هاشیمیان، مزده؛ عیسایی، محمد؛ میکاییلی، فتاح و طباطبایی، محسن (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر بر پذیرش ابزارهای بانکداری الکترونیک از سوی مشتریان». *نشریه مدیریت فناوری اطلاعات دانشگاه تهران*، ۴ (۱۱): ۱۵۵-۱۷۴.

ب. منابع انگلیسی

- Amsyar, I; Christopher, E; Dithi, A; Khan, A & Maulana, S (2020). "The Challenge of Cryptocurrency in the Era of the Digital Revolution: A Review of Systematic Literature, Aptisi Transactions on Technopreneurship". *ATT*, 2(2).

- Beck, R; Müller-Bloch, Ch & Leslie King, J (2018). "Governance in the Blockchain Economy: A Framework and Research Agenda". *Journal of the Association for Information Systems*, 19(10): 21- 39.